

ČASNE SESTRE DRUŽBE KĆERI BOŽJE LJUBAVI U KOPRIVNICI

PROSVJETNO - KULTURNA I KARITATIVNA DJELATNOST ČASNIH SESTARA

U sljedećoj, tj. 2002. godini, navršit će se 120. godina od dolaska časnih sestara Družbe Kćeri Božje ljubavi u naše krajeve. Došle su za vrijeme Austro - Ugarske monarhije na poziv vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera koji je sjedište imao u Sarajevu. Utemeljiteljica Družbe Kćeri Božje ljubavi, majka Franciska Lechner i dvije sestre, uputile su se iz Beča put Bosne 24. travnja 1882. u Sarajevo gdje su stigle 28. travnja.

Neumorna, darovita, snalažljiva, uporna i poduzetna tridesetpetogodišnja učiteljica, rođena 1833. godine u malom mjestu Edlingu nedaleko Münchena u Bavarskoj, osnovala je 21. studenog 1868. godine u Beču Družbu sestara pod imenom Kćeri Božje ljubavi. Svrha i namjena službe bila je odgoj i školovanje ženske mladeži siromašnih i građanskih obitelji i svestrana briga za kućne pomoćnice.

Kako u Sarajevu nije bilo pogodno kuće za stanovanje sestara i razvijanje njihove prosvjetno - karitativne djelatnosti, poduzetna majka Franciska, pronašavši pogodno mjesto na predjelu zvanom Banjski brijeg, započela je gradnju kuće koja je nazvana Zavod sv. Josipa. U mjesecu rujnu 1882. godine Zavod je završen, namijenjen za Osnovnu školu i smještaj sestara. U narednim godinama taj je Zavod nadograđivan i proširivan izgradnjom novih zgrada za škole, konvikte, uzgojne zavode i za smještaj većeg broja sestara. Uz Zavod je podignuta crkva Kraljice svete krunice kojom su se osim sestara, služili i obližnji stanovnici rimokatoličke vjere toga dijela, odnosno predjela Sarajeva.

Još prve godine po dolasku, tj. u kasnu jesen 1882. godine, sagrađena je i druga nova zgrada namijenjena prvenstveno kućnim pomoćnicama i siroticama, a nazvana je Marijin zavod. Pod motom ili geslom Družbe: *"Prihvatite svaku priliku da pomognete drugima"*, sestre su u dom primale radnice koje su ostale bez posla i tražile novo mjesto, a neke su djevojke samo navraćale u dom da se povremeno duhovno i tjelesno okrijepe. Već u srpnju 1882. započela je gradnja samostana Betanija kraj Sarajeva gdje su se podizale gospodarske zgrade i organizirala ekonomija koja je bila potrebna s obzirom na dva spomenuta zavoda u Sarajevu. Na obroncima planine Majevice, 15 kilometara udaljene od Tuzle, u Breškama, 1884. godine sagrađen je samostan pod nazivom Emaus u kojem su sestre otvorile i vodile četverorazrednu Osnovnu školu. Drugi samostan u blizini Tuzle osnovan je 1885., a zgrada je dovršena u rujnu iduće godine i prozvana samostan Josipovac i ovdje je bila organizirana i djelovala je ekonomija po uzoru na Betaniju.

Zavod sv. Augustina u Sarajevu završen je u studenom 1893. U njemu je djelovalo njemačko dječje zabavište, Osnovna i viša djevojačka škola i dnevni boravak. Te su škole pohađala uglavnom djeca austrijskih obitelji doseljenih u Sarajevo poslije okupacije. Ovaj Zavod bilo je zadnje organizacijsko i građevinsko djelo majke Franciske u Sarajevu, odnosno Bosni. Utemeljiteljica Družbe, majka Franciska Lechner, umrla je 14. travnja 1894. godine u Breitenfurtu kraj Beča, a svojim sestrama savjetovala je da uvijek i svugdje rade i djeluju pod geslom: *"Sve za Boga, za siromahe i za našu Družbu!"*

Časne sestre Družbe Kćeri Božje ljubavi dolaskom u Bosnu 1882. nisu svoje zavode, samostane, škole i ekonomije osnivale i vodile samo u Bosni, već su 1893. godine došle u malo podravsko pogranično mjesto Legrad u kojem su osnovale samostan Stjepanovac, držale dječje zabavište i pučku školu za djevojčice. Iz Stjepanovca u Legradu 2. prosinca 1923. godine došle su u Koprivnicu dvije sestre da bi izvršile upis djece za novoosnovano dječje zabavište u gradu.

1. *Katolički Dom kod franjevačke crkve. Koncem 1923. u izgrađenom prizemlju časne sestre Družbe Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici započele su voditi dječje zabavište. Snimio: Dr. med. Milivoj Kovačić, 2001.*

2. *Dom Presvetog Srca Isusovog, Katolički ženski konvikt č.č. Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici, 1930., Snimio fotograf Franjo Tkalčec*

PRIPREME ZA DOLAZAK U KOPRIVICU I OTVARANJE DJEČJEG ZABAVIŠTA

Zbog obavljanja nekih neophodnih poslova, časne sestre Družbe Kćeri Božje Ljubavi iz Legrada dolazile su često u Koprivnicu. Prilikom boravka u gradu, često su se susretale i sastajale s nekim gospođama koje su bile aktivne članice kršćansko - humanitarnog društva koje već niz godina uspješno djeluje pod nazivom Materinsko društvo. Sestre su predložile upravi Društva da bi bile voljne otvoriti u Koprivnici dječje zabavište kakvo vode u Legradu od svog dolaska, tj. već trideset godina.

Uprava Materinskog društva iz Koprivnice, uz potpis 30 članica, poslala je u rujnu 1923. godine Provincijalnom starješinstvu Družbe Kćeri Božje Ljubavi u Sarajevo molbu s obrazloženjem da bi se dozvolilo otvaranje dječjeg zabavišta u Koprivnici. Nakon dobivene privole od strane Provincijalnog starješinstva Družbe, bila je još potrebna i suglasnost Gradskog zastupstva grada Koprivnice. U tadašnjim koprivničkim novinama "Hrvatski narod" od 21. listopada 1923., otisnut je članak Dječje zabavište u Koprivnici. "Sve predanje za rečeno zabavište izvršene su. Osnivači čekali samo na rješenje gradskog zastupstva. Gradsko zastupstvo je na svojoj sjednici dne 17. listopada ove godine dozvolilo osnutak zabavišta, dalje da se posude suvišne školske klupe i da za početak dadu 2 hvata drva gorivog. Prema tome, nadamo se, da će se sa radom valjda doskoro započeti".

Dolazak časnih sestara i otvaranje dječjeg zabavišta podržali i poduprli su i svi tadašnji koprivnički svećenici na čelu s koprivničkim župnikom Jurjem Špoljarom, gvardijanom franjevačkog samostana o. Kornelijem Korčićom, gimnazijskim vjeroučiteljem Matijom Markovom i kapelanom i vjeroučiteljem u Osnovnoj školi Stjepanom Haberštokom.

Predstojnica samostana iz Legrada, časna sestra Veneranda Ventin, s još dvije sestre u tijeku mjeseca studenoga dolazila je nekoliko puta u Koprivnicu radi dogovora o smještaju i otvaranju dječjeg zabavišta i početku djelovanja sestara. Na prijedlog predsjednika društva Katoličkog udruženja, vlč. Matije Markova, a u suglasnosti franjevačke Provincije i tadašnjeg gvardijana koprivničkog samostana O. Augustina Šlibara, odlučeno je da se zabavište otvori i započinje djelovati u prostoriji koja se nalazi u prizemlju još nedovršene zgrade Katoličkog doma. S takvim nužnim i privremenim rješenjem suglasilo se i Gradsko zastupstvo, a da sebi sestre smještaj same pronađu.

POČETAK DJELOVANJA DJEČJEG ZABAVIŠTA U KOPRIVNICI

Dozvolom Provincijalnog starješinstva Družbe iz Sarajeva, gradskih vlasti iz Koprivnice i suglasnosti mjesnog svećenstva, 2. prosinca 1923. godine započeo je upis djece u zabavište koji su vršile dvije sestre iz Legrada. Najprije je odmah upisano 38 djece, prva se upisala Cilika Albahari, Židovka, kći koprivničkog trgovca, za par dana, tj. do 13. prosinca, broj upisane djece povećan je na 60.

Časna sestra Tomislava Malenšek, došavši iz samostana u Legradu, prva je započela 19. prosinca 1923. godine djelovati, odnosno voditi dječje zabavište, a par dana kasnije pridružila joj se sestra Radigundis Trampuš. O tom početku djelovanja dječjeg zabavišta nalazimo zapis u koprivničkim novinama, "Hrvatski narod" u broju 52 od prosinca 1923. godine "Rad u dječjem zabavištu." U kratko vrijeme otkad djeluje novo dječje zabavište osjeća se razmjerno velika korist. U prvom redu naše majke domogle su se na jeftin način mira a miljenici njihovi - djeca nijesu sami sebi prepušteni. U učiteljica č. s. opatica jest de facto veliko strpljenje i ljubav prema našim mališanima pa ako na tome putu ustraju imat će zamjernih rezultata oko svojih malih "zločestih".

U jednoj prostoriji još nedovršenog Katoličkog doma časne sestre Tomislava i Radigundis s velikom ljubavi i voljom započele su podučavati koprivničke mališane i uvježbavati ih odmah za predstojeću priredbu - igrokaz. U prvo vrijeme te dvije sestre stanovale su u jednoj maloj sobici koju im je odstupila gospođa Cvijeta, supruga koprivničkog učitelja Ferde Mihelčića. Učitelj je imao stan u općinskoj - gradskoj kući zvanj "Zeighaus - Oružana" ili "Stara barutana". To je bila vojna zgrada u nekadašnjoj koprivničkoj tvrđavi. Zgrada je u prošlosti služila u različite svrhe, kao vatrogasno spremište, škola, učiteljski stan (u vrijeme dolaska sestara u grad), kasnije kao kasarna, sjedište raznih udruga, a danas se u toj zgradi nalazi ured za prikupljanje arhivske građe kao podružnica državnog arhiva iz Varaždina.

U veoma kratkom vremenu požrtvovne časne sestre Tomislava i Radigundis uspjele su uvježbati djecu i prikazati božićni igrokaz "Isus u jaslicama" koji je popraćem deklamacijama i pjevanjem. Taj igrokaz izveden je

3. Domjenak prvopričesnika prigodom održavanja Euharistijskog Kongresa 1927.
Velikom uspjehu doprinjele su i časne sestre DKBLJ iz Koprivnice.
4. Polaznici dječjeg zabavišta časnih sestara DKBLJ, snimljeno 5. VI. 1931.
Na slici od desna na lijevo u drugom redu sjede treća - Nadica D., Milivoj K. - četvrti i Božica L. - peta.
5. Sudionici priredbe održane na Majčin Dan 10. V. 1936. u dječjem zabavištu časnih sestara DKBLJ u Koprivnici.
6. Polaznici glazbene škole tridesetih godina XX. stoljeća koju su uspješno vodile časne sestre DKBLJ u Koprivnici.
Snimio fotograf Ivan Parš
7. Samostanske konviktrice ženske gimnazije časnih sestara DKBLJ. Snimljeno u jesen 1944. Snimio: Foto Božidar Zlatar
8. Polaznici dječjeg vrtića koji već preko 25. godina vode u Basaričekovoj 15 časne sestre KBLJ.

u Sokolani osnovne škole u nedjelju 23. prosinca 1923. godine. U Sokolani je bilo postavljeno veliko božićno drvo i prikazane žive jaslice. Tom prilikom časne sestre razdjelile su djeci prigodne darove, na veliko veselje polaznika dječjeg zabavišta i zadovoljstvo njihovih prisutnih roditelja.

Božićne blagdane provele su sestre u svojem samostanu u Legradu, a 31. prosinca vratile se u Koprivnicu. Početkom siječnja 1924. nastavile su s redovitim djelovanjem u zabavištu. Interes roditelja da im djeca polaze zabavište postajao je sve veći pa je tako broj upisanih do početka veljače iznosi 60 polaznika.

Unatoč neprikladnom i skućenom prostoru u kojem je boravilo nekada i preko 60 polaznika zabavišta, časne sestre Tomislava i Radigunda uz pomoć učiteljice, časne sestre Venerande iz Legrada, uspjele su uvježbati mališane za priredbu, tj. proslavu dana mučeničke smrti hrvatskih velikana Petra Zrinskog i Krste Frankopana. Dan, vrijeme i mjesto održavanja priredbe najavile su i tadašnje koprivničke novine "Hrvatski narod" od 30. travnja 1924. godine. Članak nosi naslov "Proslava uspomene hrvatskih mučenika Zrinskog i Frankopana dječjeg zabavišta". "Učenici i učenice dječjeg zabavišta u Koprivnici priređuju pod vodstvom svojih učiteljica 30. travnja 1924. u dvorani "Domoljub" proslavu uspomene hrvatskih mučenika Zrinskog i Frankopana. Čisti dobitak ove proslave upotrijebit će se za gradnju novoga dječjeg zabavišta i konvikta u Koprivnici. Ulazne cijene: I. mjesto 15. din., II. mjesto 10. din., III. mjesto 5. din., stajanje 3 din. Dobrovoljni prilozima primaju se sa zahvalnošću. Početak točno u 4 sata popodne".

PRIPREME ZA GRADNJU SAMOSTANA

Za sve veći broj polaznika zabavišta dotadašnja jedna prostorija u nedovršenom Katoličkom domu postala je premalena. Osim toga, mnogi roditelji čija ženska djeca polaze Gimnaziju u Koprivnici i to iz okolnih mjesta i naselja, a dolaze dnevno vlakom i pješke na nastavu, savjetovali su i preporučili sestrama da otvore konvikt u koji su voljni dati svoju djecu, a koji bi bio pod upravom i nadzorom časnih sestara. S tim u svezi, 11. veljače 1924. u Koprivnicu je iz Sarajeva došla provincijalna glavarica, časna sestra Gothard Böhm s predstojnicom iz Legrada, č. s. Verandom Vertin radi dogovora s Gradskom upravom o dodjeli i lokaciji zemljišta na kojem bi se izgradio samostan. Međutim, u prvim razgovorima s tadašnjim gradonačelnikom Kraljićem, ništa se nije riješilo. Koncem veljače iste godine ponovljeni su razgovori o tom pitanju pa je gradonačelnik sestrama ponudio zemljišni prostor između Domoljuba i realne gimnazije. Sestra glavarica je taj prijedlog prvo prihvatila, međutim, stručnim istraživanjem, dokazalo se da je to zemljište mekano i vlažno, a po ocjeni građevinskih stručnjaka, ne bi bilo pogodno da se na njemu izgradi dvokatna masivna zgrada.

Pregovori i dogovori nastavljani su ponovno u Koprivnici 15. svibnja iste godine između predstavnika Gradske uprave i sestre glavarice Gotharde Böhm koja je došla iz Sarajeva. Gradski načelnik Kraljić ponudio je sestrama nekoliko novih lokacija, npr. prostor kraj župnog dvora ili kraj stare barutane. Međutim, Gradsko poglavarstvo odbilo je prvi prijedlog zbog postojećeg parka, a drugi je neprihvatljiv zbog blizine sajmišta i male površine za tu namjenu izgradnje.

U vrijeme dok su se vodili razgovori i pregovori o mjestu izgradnje nove kuće, odnosno samostana, sestre nisu mirovale. Zatražile su i 17. travnja 1924., dobile odobrenje Ministarstva iz Beograda, tj. dozvolu da mogu sakupljati milodare, odnosno ići u prošnju za gradnju kuće - samostana u Koprivnici. Ova dozvola vrijedila je na području cijele tadašnje Jugoslavije, u trajanju od jedne kalendarske godine. Gradskom poglavarstvu u Koprivnici predale su časne sestre 22. travnja 1924. svoja društvena pravila za pripomoć gradnji Zavoda Presvetog srca Isusova, da ih Poglavarstvo preporuči i otpremi na odobrenje županijskoj Oblasti u Osijek. Prvi veći novčani prilog za gradnju samostana u Koprivnici dao je Sveti otac Papa Pio XI., i to iznos od 80. 000 dinara.

NEPREKIDNO DJELOVANJE DJEČJEG ZABAVIŠTA

Bez obzira na neprikladni prostor u Katoličkom domu i veliki broj polaznika, nastava u dječjem zabavištu neprekidno se održavala. Dotadašnju voditeljicu zabavišta, časnu sestru Tomislavu, od 1. travnja 1924. zamijenila je časna sestra Maksencija Trogranić kojoj su mališani postali privrženi i s njom se sprijateljili. Ona je koncem travnja, kao u pravoj školi, izvršila ispit iz vjeronauka. Znanjem i odgovorima mališana bila je prezado-

voljna i napisala je da su mališani pokazali koliko više znaju o vjeri nego neka djeca u pučkoj školi. Kako je koncem svibnja završila nastava u zabavištu, časne sestre Radigundis i Maksencija otišle su na zasluženi odmor preko ljetnih mjeseci u svoj samostan u Legrad.

Dječje zabavište započelo je s djelovanjem 17. rujna, a nastavile su ga voditi časne sestre Radigundis i Maksencija. Unatoč velikom broju polaznika i nepovoljnim uvjetima za djelovanje, uz dječje igre, molitve i pouke iz vjeronauka, požrtvovne časne sestre pripremale su i učile mališane za priredbu na dan sv. Nikole. Uoči blagdana sv. Nikole, 5. prosinca, održana je uspješna priredba s deklamacijama i pjesmama što su ih uspješno izveli mališani na veliko zadovoljstvo prisutnih roditelja i njihovih voditeljica, časnih sestara. Svi polaznici zabavišta tom prilikom nagrađeni su prigodnim darovima i opomenom zločestog krampusa. Na sam dan zaštitnika župe, sv. Nikolu 6. studenog, svečanu Sv. Misu služio je u župnoj crkvi zagrebački kanonik Međimurec, a prisutni su bili polaznici zabavišta sa svojim voditeljicama, časnim sestrama.

Za božićnu priredbu koja je održana 23. prosinca u zabavištu, djeca su naučila lijepje božićne pjesme i deklamacije, a izveli su i dvije žive slike. Uvježbavanje za ovu veliku priredbu sestrama je, osim sestre Venerande iz Legrada, mnogo pomogla i koprivnička učiteljica Zlata Sudeta, supruga učitelja Mate Sudete, brata hrvatskog književnika Đure Sudete. Toj božićnoj priredbi nazočni su bili roditelji i brojni prijatelji djece. Za tu prigodu u sredini sobe zabavišta bilo je postavljeno bogato kičeno božićno drveće, a pod njim mali Isus u jaslicama i darovi za djecu i časne sestre koje je dijelio jedan anđeo. Sve je to lijepo opisala kroničarka voditeljica ljetopisa Zavoda presvetog srca Isusova u Koprivnici.

Obuka u dječjem zabavištu 1925. godine započela je 2. siječnja, još uvijek u Katoličkom domu u neprikladnoj i nefunkcionalnoj prostoriji s mnogo djece. Velika ljubav časnih sestara prema djeci polaznicima zabavišta, pažnja i poštovanje koje su građani Koprivnice pokazivali u svakom pogledu prema sestrama, podržavale su ih u vođenju ove humane i kulturne ustanove, i to uz minimalnu novčanu naknadu roditelja, polaznika zabavišta.

POČETAK GRADNJE I USELJENJE U NOVU ZGRADU SAMOSTANA

Definitivna odluka o mjestu gdje će se izgraditi nova dvokatna kuća za samostan donesena je na Gradskoj sjednici grada Koprivnice, održanoj 22. srpnja 1924. godine, za gradonačelnika Gustava Lacha. Lokacija je određena i odobrena uz suglasnost tražitelja i davaoca na tzv. Verlijevom zemljištu, najvjerojatnije posjedu nekadašnje ljekarničke obitelji Verli (danas se na tom mjestu u zgradi koja je časnim sestrama oduzeta, nacionalizirana, nalazi Dom za djecu i mladež "Svitanje"). Gradska uprava sestrama je ustupila zemljište veličine 40 x 40 kvadratnih metara bez naplate, ali uz uvjet da se cigla za gradnju kupi od koprivničke gradske ciglane i da radnici i obrtnici budu domaći ljudi i majstori. Plan zgrade izradio je arhitekt iz Sarajeva, *Karlo Patrik*, a gradnju kuće izveo je *graditelj Valentin Cella* iz Zagreba koji je na natječaju za gradnju ponudio najnižu cijenu.

Koprivnički župnik, velečasni Stjepan Pavunić, 9. rujna 1924. godine blagoslovio je dodijeljeno zemljište. Kopanje temelja, odnosno gradnja, započela je 11. rujna 1924., a temeljni kamen blagoslovio je župnik župe sv. Nikole u Koprivnici, Stjepan Pavunić. Gradnja podzemlja završila je 7. listopada 1924., a prije toga uzidana je na uglu straga, ispod kapelice, spomen boca sa prigodnim sadržajem koji započinje ovom rečenicom: "*Ovaj Dom Presvetog Srca počeo se graditi 9. rujna 1924., a pripada Družbi Kćeri Božje Ljubavi ...*". Gradnja je dobro i brzo napredovala, tako da je zgrada došla pod krov 29. studenog 1924. godine što se svečano proslavilo s graditeljima.

Na dan 1. srpnja 1925. časne sestre su radosno uselile u svoju novu, ali skoro praznu kuću, samostan Presvetog Srca Isusova. Upravu Zavoda 8. listopada 1925. preuzela je časna sestra Leonora Vurnik. Nakon dvomjesečnog unutrašnjeg uređivanja kuće, nabave namještaja i svega što je najpotrebnije za normalno djelovanje i življenje u samostanu, odnosno Zavodu, (neumorne i marljive sestre završile su sve te poslove do 12. rujna 1925.) koprivnički župnik Stjepan Pavunić, je istog dana uz asistenciju gimnazijskog katehete dr. Matije Markova, izvršio blagoslov doma, odnosno dvokatne kuće. Na drugom katu gdje je otvorena kapelica posvećena presvetom Srcu Isusovu, izvršen je posebni svečani obred blagoslova koji su izvršili navedeni svećenici. Osim časnih sestara, ovom svečanom činu blagoslova bilo je prisutno mnogo građana koji su ispunili

skoro čitavu zgradu kao i prostor ispred kuće. Električnu rasvjetu Dom je dobio 24. prosinca 1925. godine, a prve žarulje zasvijetile su u badnjoj noći te godine.

Na pročelju zgrade časnih sestara u Basaričekovoj ulici broj 13, 22. kolovoza 1929. godine postavljen je kip Srca Isusova visok dva metra koji je samostanu darovao graditelj kuće Valentin Celle iz Zagreba. Kip težak 757 kilograma izradio je kipar V. Frais, a za njegovo postavljanje i učvršćenje u udubinu, nišu zida na pročelju zgrade, bilo je potrebno 16 ljudi. Poslije uspješnog postavljanja kip je posvećen, a održana je i mala svečanost. Pedesetih godina, sada već prošlog stoljeća, bila je namjena tadašnjih vlasti da se taj kip ukloni i makne. Međutim, u toj nakani nije se uspjelo, kip je bio pri ugradnji povezan jakim željeznim šipkama tj. armiran u same zidove zgrade i nije ga bilo moguće nikako odstraniti niti maknuti s toga mjesta. Da se kip ne vidi morao je biti zazidan zidom od cigli. Tako je zazidan bio sve do 1990. godine kada je ponovno odzidan i otkriven, ali sada nema više križa iznad kipa, a kip je obojen smeđom bojom dok je prvobitno bio bijele boje kamena od kojeg je izrađen.

USPJEŠNO DJELOVANJE DJEČJEG ZABAVIŠTA U KOPRIVNICI

Dječje zabavište u novom Domu dobilo je konačno svoje prostorije za normalno djelovanje. U jednoj velikoj i prostranoj prostoriji, dvorani, bile su smještene male školske klupice, a na zidovima postavljene velike slike u boji koje su prikazivale pojedina godišnja doba s njihovim specifičnostima kao i slike s nekim domaćim životinjama. Navedene slike sestre su nabavile iz Beča, a služile su zornoj nastavi za mališane. Kako sam i sam bio polaznik tog zabavišta časnih sestara pune četiri godine od jeseni 1930. do ljeta 1934. godine, sve mi je to ostalo u sjećanju kao što sam to ovdje opisao. Na zapadnoj strani velike dvorane nalazila se povećana pozornica na kojoj su se održavale prigodne priredbe za sv. Nikolu, Božić, poklade, Majčin dan, na kraju školske godine i za neke prigodne vjerske svečanosti i manifestacije.

U slijedećim godinama broj polaznika zabavišta bio je sve brojniji pa je u nekim vremenskim razdobljima bilo 50 do 60 djevojčica i dječaka koje su tih godina vodile i poučavale časne sestre Radigundis, Maksencija i Veneranda.

U dječje zabavište časne su sestre na čuvanje i odgoj primale žensku i mušku djecu u dobi od tri godine, bez obzira na nacionalnost i vjeroispovjest, a tu su mogli boraviti do sedam godina starosti i do polaska u prvi razred osnovne škole. Zabavište je djelovalo svaki dan od 9 do 12 sati prije podne i od 15 do 18 sati poslije podne, osim nedjelje i blagdana. U tom navedenom vremenu časne sestre, osim zbrinjavanja, igranja, zabavljanja, učenja i šetnji dvorištem i okolici samostana, pripremale su djecu za pojedine prigodne priredbe: sv. Nikolu, Božić, Uskrs, Majčin dan itd. Često su prisustvovala s djecom i kod nekih crkvenih prigoda: Tijelovskoj procesiji, procesijama prigodom održavanja Euharistijskih kongresa (1927. i 1937. godine u Koprivnici), procesiji prigodom Duhova kao i nekim prigodama u crkvi kao što su: prva sv. Pričest, sakrament sv. Potvrde i drugo.

Dječje zabavište u Koprivnici časne sestre Družbe Kćeri Božje ljubavi vodile su uspješno, s ljubavlju i kršćanskom strpljivošću od prosinca 1923. godine neprekidno do završetka Drugog svjetskog rata, do svibnja 1945. godine. Tijekom 1948. godine, rješenjem G(radskog) N(arodnog) O(dbora) Koprivnica prisilno su iseljene iz svoje kuće - samostana i smjestile se u Hrvatski katolički dom, tj. kuću kod franjevačkog samostana.

Dovršenjem i smještajem u svoj samostan, u koji su uselile u rujnu 1925. godine, časne sestre su, osim zbrinjavanja djece u zabavištu, započele podučavati mladež u pjevanju, sviranju na glasoviru i violini. Satove iz pjevanja i glazbe polaznicima je održavala časna sestra Ataline Zupan koja je bila završila praški konzervatorij. Poučavanje iz francuskog, njemačkog, a kasnije i engleskog jezika, stručno su održavale profesorice koje su završile strane jezike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Beču i drugdje. Nešto stariju žensku mladež i građanke koje su se zanimale za ručni rad i izradbu iz svile, tkanina i drugog pogodnog materijala te izradi goblena i tipoena i narodnog veza, poučavala je učiteljica ručnog rada, časna sestra Ricika Rabadžija, i još neke sestre stručno školovane za ručni rad. Da su sestre u tome podučavanju uspjele, dokazano je na nekoliko uspješno održanih izložbi ručnih radova koje su održane u prostorijama samostana i na drugim izložbenim prostorima.

Osim navedenog, časne sestre organizirale su i održavale internat za učenice koje su polazile u koprivničku

Gimnaziju, a kojih je nekada bilo i do dvadesetak. Osim smještaja, prehrane i stručnog nadzora, poučavanja u pojedinim školskim predmetima, polaznicima internata bilo je omogućeno učenje stranih jezika, pouka u glasoviru i violini, a po želji poučavanje u ručnom radu i kuhanju.

Djelokrug svojeg samaritanskog djelovanja sestre su proširile na brigu o siromašnoj djeci bez roditelja. Kupnjom manje susjedne kuće na broju 15 u Basaričekovoj ulici koja se nalazi do samog samostana, sestre su otvorile sirotište. U početku su u tom sirotištu bili dječaci, a kasnije samo djevojčice. Za njihovo zbrinjavanje grad je mjesečno plaćao ne baš veliki novčani iznos. Igmom nesretne sudbine, časne sestre su 1948. godine uredile tu malu kuću - sirotište za svoj boravak i u njoj ostale sve do danas jer im oduzeta, a kasnije nacionalizirana (1959. godine) kuća - samostan, nije vraćena, unatoč mnogim zahtjevima i opravdanim molbama. Časne sestre u nepovoljnim i skromnim uvjetima i dalje djeluju, a od 1968. počele su primati na čuvanje malu djecu zaposlenih roditelja. Tako je u ljetopisu samostana tih godina napisana i ova rečenica: "*Opet se u Domu Srca Isusova čuju dječji glasovi koji su zamuknuli još 1945. godine*". Sadašnja, iako malobrojna zajednica časnih sestara u Koprivnici, živi u nadi i vjeruje da će uz Božju pomoć ipak doživjeti dan kada će se ponovno useliti i svoju u samostan koji su mukotrpno izgradile i uselile 1925. godine, a za čiju su izgradnju, dovršenje i održavanje nekada išle po cijelij državi sakupljati milodare, milostinju, odnosno išle u "prošnju", kako su same nazvale i zapisale u svojem uredno i točno pisanom i vođenom ljetopisu.

DOPRINOS ČASNIH SESTARA USPJESIMA EUHARISTIJSKOG KONGRESA U KOPRIVNICI 1927. I 1937. GODINE

Poticatelj, glavni priređivač i najzaslužniji za održavanje dva Euharistijska kongresa u Koprivnici, 1927. i 1937. godine, je nesumnjivo koprivnički župnik Stjepan Pavunić. Veliki doprinosi su u organizaciji i uspjesima oba kongresa ima časne sestre Kćeri Božje ljubavi iz Koprivnice.

Odobrenjem Biskupske konferencije odlučeno je da se prvi Euharistijski kongres održi u Koprivnici, u Hrvatskoj Podravini, 5. - 7. kolovoza 1927. godine. Pripreme za kongres trajale su skoro godinu dana, u njima je veliku ulogu odigrao posebno osnovan odbor u kojem su aktivno sudjelovale i dvije časne sestre, Tomislava i Veneranda, inače voditeljice dječjeg zabavišta u samostanu. Prvog dana održavanja Euharistijskog kongresa, 5. kolovoza, sv. Misu u 8 sati služio je zagrebački kanonik dr. Mijo Međimorec i pod misom je pričešćivao školsku djecu i onu koja su tom prilikom po prvi puta primila sv. Pričest. Sveukupno je bilo prisutno oko 300 djece. Svu tu djecusu za taj svečani čin pripremile su časne sestre iz koprivničkog samostana. Sudjelovale su i u organizaciji domjenka - zajutarka koji je održan u parku i ispred osnovne škole, a priredile su ga članice koprivničkih humanitarnih i kulturnih ženskih društava.

Prilikom dolaska nadbiskupa dr. Antun Bauera u Koprivnicu, drugi dan Kongresa, među brojnim ljudima koji su ga pozdravili pred župnom crkvom, bila je i gimnazijalka, konviktica nastanjena u samostanu. Djevojčica je oduševljeno izrekla krasni govor dobrodošlice. Tih dana održavanja kongresa, u svim koprivničkim crkvama služila se misa u ponoć, (polnoćka), a u samostanu časnih sestara održana je u ponoć od 6. na 7. kolovoza. Polnoćku je služio kanonik Ignjat Debeljak iz Varaždina u prepunoj samostanskoj kapelici u kojoj su uz sestre bili prisutni brojni, privremeno nastanjeni sudionici kongresa. Sv. Misu u 8 sati ujutro 7. kolovoza, služio je biskup dr. Dominik Premuž u svečano uređenoj kapelici i prisustvu mnogih vjernika.

U sva tri dana održavanja Euharistijskog kongresa zgrada samostana za tu je prigodu bila okićena zastavicama i transparentima s natpisima u vezi s kongresom. U večernjim satima zgrada samostana bila je krasno rasvijetljena raznobojnim žaruljama, što je izazivalo veliku pozornost sudionika Kongresa. Prema zapisima u ljetopisu Zavoda časnih sestara u dane Kongresa u samostanu je bilo nastanjeno oko 600 ljudi pristiglih iz raznih krajeva Hrvatske. Između osalog, časne sestre su napisale i obojale razne transparente koji su bili nošeni u velikoj završnoj i svečanoj bogonosnoj povorci (teoforičkoj procesiji) koja je održana zadnji dan kongresa, a kretala se po svim gradskim ulicama i trajala četiri puna sata. Uz učešće nekoliko tisuća vjernika vodio ju je zagrebački nadbiskup dr. Antun Bauer.

Prema novinskim izvješćima objavljenim u tadašnjim zagrebačkim i koprivničkim novinama, možemo zaključiti da je na kongresnom slavlju koje je u tri dana održano u Koprivnici bilo prisutno oko dvadeset tisuća ljudi, a što se isto moglo utvrditi po izvješćima i prijavama pojedinih župa kongresnom odboru. Najviše sudionika je

bilo iz cijele Podravine, zatim Međimurja, Hrvatskog zagorja, Prigorja, dok su manje skupine vjernika došle iz Slovenije, Dalmacije, Slavonije i Like. Tom trodnevnom euharistijskom slavlju prisustvovali su skoro svi građani Koprivnice te župljani iz bliže i dalje okolice.

Ohrabren neočekivanim velikim uspjehom prvog Euharistijskog kongresa, koprivnički župnik, dekan i začasni kanonik, vlč. Stjepan Pavunić, odlučio je nakon deset godina, (1937.), organizirati drugi Euharistijski kongres u Koprivnici. Pripreme za drugi Kongres koji se održavao 6. - 8. kolovoza započele su dosta kasno. Osnovani su odbori za program, doček i smještaj gostiju, uređenje ulica i parkova grada. U odbore su bile uključene i časne sestre kćeri Božje ljubavi, Monika i Bazimila koje vode zabavište.

I ovaj put su časne sestre pripremale djecu za prvu pričest ne samo iz zabavišta jer ih je te godine bio mali broj, već i ostalu djecu koja već polaze osnovnu školu. Sveukupno je bilo oko stotinu djece. Na prvi dan kongresa, 6. kolovoza 1937., svečanu pontifikalnu misu u deset sati služio je dr. Franjo barun Salis - Seewis, biskup i generalni vikar Nadbiskupije zagrebačke koji je prije sv. Mise podijelio prvu svetu pričest prisutnoj djeci. Djecu su za taj svečani čin pripremile časne sestre Monika i Bazimila. Za prvopričesnike su poslije pričesti časne sestre i članice Gospojinskog društva pripremile u dvorani državne osnovne škole domjenak s bijelom kavom i žemljčkama.

Taj isti dan, tj. 6. kolovoza, u večernjim satima, prije odlaska vlakom iz Koprivnice, biskup dr. Franjo Salis - Seewis posjetio je i razgledao samostan, odnosno Zavod časnih sestara. Tom prilikom pohvalio je časne sestre kako su dobro i uspješno organizirale smještaj oko 300 osoba, sudionika Kongresa, koji su u pomanjkanju kreveta bili primorani spavati na slami koja je bila stavljena po sobama. Drugog dana Euharistijskog kongresa, 7. kolovoza, došao je u poslijepodnevnim satima vlakom iz Zagreba u Koprivnicu nadbiskup koadjutor supomoćnik dr. Alojzije Stepinac koji je svečano dočekan na željezničkoj postaji kao i u središtu grada gdje je u njegovu počast podignut slavoluk. Treći i završni dan održavanja Kongresa, održana je svečana bogonosna povorka (teoforička procesija) u kojoj je Presveti sakrament nosio nadbiskup supomoćnik, dr. Stepinac. Procesija je trajala puna tri sata i kretala se glavnim ulicama grada. Pred Presvetim sakramentom išla su djeca u bjelini, noseći razne simbole, zastavice, kite klasja, zastavice s kaležom i grančicama vinove loze. Sve su to za ovu priliku pripremile i djecu uvježbale neumorne časne sestre iz samostana, a prvenstveno Bazimila i Monika koje istovremeno i uspješno rade s djecom i vode dječje zabavište.

Nadbiskup supomoćnik dr. Alojzije Stepinac prvi puta posjetio je samostan Družbe časnih sestara kćeri Božje ljubavi 22. svibnja 1935. kada je boravio u Koprivnici prigodom podjele sakramenta sv. Potvrde. Za svojeg drugog boravka u Koprivnici, prigodom Euharistijskog kongresa 9. kolovoza 1937. u podne je posjetio samostan časnih sestara u Basaričekovoj ulici. Između ostalog, zainteresirao se gdje i kako je oko 300 ljudi bilo smješteno na boravak i spavanje u samostanu jer je pri posjetu naišao na ostatke slame u pojedinim sobama. Kako piše u ljetopisu samostana, časne sestre oduševljene su bile jednostavnošću i komunikativnošću dr. Stepinca prilikom posjeta. Pred odlazak, nadbiskup supomoćnik podijelio je sličice sa svojim potpisom svim časnim sestrama kao i prisutnoj djeci iz zabavišta. Obećao je časnim sestrama i medaljice iz Svete zemlje koje će im poslati po župniku Pavuniću.

Na kraju možemo zaključiti sa su velikom uspjehu i ovog drugog Euharistijskog kongresa uveliko doprinijele svojim radom i organizacijskim sposobnostima časne sestre Družbe kćeri Božje ljubavi iz samostana u Koprivnici.

MOJA SJECANJA NA ČETVEROGODIŠNJI BORAVAK U ZABAVIŠTU ČASNIH SESTARA

Iako je već prošlo sedamdeset punih godina od mojeg prvog dolaska i boravka u dječjem zabavištu časnih sestara, neka sjećanja na te godine i događaje ostala su mi još uvijek u pamćenju. Sa navršene tri godine (rođen sam 28. lipnja 1927. godine), početkom rujna 1930. godine, dovela me je moja mama u Basaričekovu ulicu u samostansku kuću u kojoj su časne sestre održavale dječje zabavište. To zabavište se onda nazivalo "špilšul", a taj naziv potječe od njemačkih riječi Spiel - igra i Schule - škola. Da smo znali njemački, pravilno bismo morali govoriti "spilšul", ali mi smo baš naglašavali ovaj "š" koji nije postojao u toj riječi.

Prvih su dana sve nove polaznike zabavišta oko 9 sati dovodile uglavnom naše mame, rijetko očevi ili starije sestre i braća. Nakon upoznavanja i pamćenja puta kojim moram dolaziti od kuće dolaziti do "špilšula", nakon

par dana pratnje i upozoravanja o kretanju, počeo sam se oprezno kretati tim putem sam. Što se tiče prometa po ulicama kojima sam se u ono vrijeme morao kretati, nije bilo opasnosti da mi se što dogodi. Naime, tih tridesetih godina, u Koprivnici je bilo samo 2 - 3 automobila, nekoliko fijakera, a cestom su se lagano kretale uglavnom konjske i kravske zaprege. Biciklisti nisu bili brojni, a i pješaka nije bilo baš previše po ulicama. Generacije onog vremena nisu trebale učiti ni znati prometne znakove, ni hodati preko zebre, već smo se kretali po nogostupu popločenom od cigala ili išli travnatim površinama.

Nakon dva tjedna boravka u zabavištu naučio sam se, kao i ostali dječaci i djevojčice, na časnu sestru voditeljicu, a zvala se Miroljuba, koju su u početku neki često zvali mama. Naš boravak u zabavištu odvijao se u jednoj velikoj sobi u kojoj je bilo nekoliko redova školskih klupa u kojima smo sjedili i slušali časnu sestru voditeljicu koja nam je pričala razne priče, čitala člančice iz časopisa *Andeo čuvar*, učila nas raznim molitvama i vladanju u kući, na ulici i u zabavištu. Po zidovima te velike sobe bile su obješene velike slike u boji na kojima su bila prikazana razna godišnja doba sa svojim specifičnostima. Na nekoliko drugih isto tako velikih slika bile su prikazane domaće životinje, i to: pas, mačka, guske, kokoši, pijevac, krava i konj, a o svima njima nam je opširno pričala časna sestra. Izlaganjima po tim slikama naučili smo sve o godišnjim dobima i domaćim životinjama.

Tih godina, 1930. - 1934., u tzv. školskoj godini bilo nas je u zabavištu 40, 50 pa i do 60 polaznika u dobi od 3 do 7 godina, raznih nacionalnosti, vjeroispovijesti i socijalnog porijekla. Osim igranja u sobi, časne sestre su nas vodile u šetnju po obližnjim ulicama i livadama koje su se onda nalazile na putu prema željezničkoj postaji (danas Meštrovićeve). Prema zapisima u ljetopisu časnih sestara napisano je pod datumom od 21. lipnja 1931. godine: "*Naši mališi iz zabavišta pošli su vlakom poslije ručka u šumicu kod Danice. Istrčavši se i izvikavši se, vratila se vesela mala četa večernjim vlakom kući*". Ne sjećam se, ali najvjerojatnije mi je to bila u životu prva vožnja vlakom od Koprivnice do željezničkog stajališta Danica - tvornica.

Za blagdane sv. Nikolu, Božić, Uskrs, poklade i Majčin dan, časne sestre su nas naučile male pjesmice, deklamacije i kraće jednočinke ili dvočinke - igrokaze, odnosno predstave koje su se održavale na povećoj pozornici koja se nalazila u produžetku velike sobe. Tako sam i ja, kao i ostali polaznici zabavišta u vremenu od 1931. do ljeta 1934. godine, sudjelovao u igrokazima i priredbama. Prema fotografiji iz 1931. godine, na predstavi povodom dolaska sv. Nikole, tj. 5. prosinca, bio sam i ja jedan od patuljaka koji se vide na toj slici. Slijedeće 1932. godine, u prosincu pred Božić, na božićnoj priredbi predstavljao sam anđela, a 1933. u prikazu pod naslovom "Kraljica" glumio sam paža s još trojicom dječaka, a bili smo "kraljičina pratnja". Prema tiskanom pozivu Dječjeg zabavišta sestara koji je poštom razaslan građanima, pozivaju se dne 10. V. 1934. u Domoljub na predstavu koja će početi točno u 3 i 8 sati navečer. Dobrovoljni prilozi primaju se sa zahvalnošću za pripomoć Kat.(oličkim) misijama. Za cijenjeni posjet mole predstavljači, naša domaća mladež. Osim glazbenog programa koji su izveli na glasoviru i violinama, polaznici glazbene škole časnih sestara, izveli su misijsku igru u jednom činu za djecu pod nazivom "Operimo crnca" u kojoj sam i ja, uz četvoricu malih glumaca, glumio Antuna.

Prema zapisu u ljetopisu samostana, a u svezi zabavišta, našao sam zapisan i ovaj podatak: "*27. lipnja 1934. polaznici zabavišta išli su autobusom na izlet u Lepavinu. Djecu su pratile časne sestre Miroljuba, Jelisava i Monika tadašnje voditeljice zabavišta i neke majke djece polaznika zabavišta*". Osim sudjelovanja u navedenim predstavama, igrokazima, izletima, u te četiri godine boravka u zabavištu sujelovao sam sa ostalim polaznicima u gradskim procesijama prigodom Tijelova, Duhova i još nekih unutar crkvenih svečanosti, prigodom prve pričesti i podjele sakramenta sv. Potvrde kao i javnim dočecima nekih crkvenih i državnih dostojanstvenika koji su tih godina dolazili u Koprivnicu.

Na fotografijama polaznika dječjeg zabavišta koji su zajedno sa mnom boravili skoro četiri godine predškolskog doba su i neki s kojima se još i sada susrećem u Koprivnici ili Zagrebu, kao npr. Božica L., Nadica D., Barica O., Neda i Nada S., Nevenka J., Krešimir Š., Branko G., Zvonko L., Vlado S. i još neki koje sam nenamjerno izostavio. U razgovorima i sjećanjima na te dane sjetimo se i onih kojih više nema, a među njima su naše prve učiteljice, pokojne časne sestre Miroljuba, Jelisava i Monika.

ŽENSKA GIMNAZIJA DRUŽBE KĆERI BOŽJE LJUBAVI

Režim prve Jugoslavije nije bio voljan dati dozvolu i službeno odobrenje da časne sestre vode i upravljaju prosvjetnim ustanovama, dječjim zabavištima, osnovnim školama, gimnazijama, dačkim internatima - konviktima, tj. ustanovama u kojima daci imaju stan i hranu, općenito, institucijama koje se bave školovanjem i odgojom djece i mladeži.

U jesen 1926. godine časne sestre iz Koprivnice zamolile su pismenom molbom Ministarstvo prosvete u Beogradu da im odobri pravo javnosti vođenja dječjeg zabavišta koje su već uspješno u Koprivnici vodile tri godine. Međutim, 10. XII. 1926. godine dobile su rješenje Ministarstva kojim se njihova molba odbija. Na njihovu žalbu i žalbu koprivničkih vlasti, ipak im je nešto kasnije odobreno javno vođenje dječjeg zabavišta u prostorijama samostana.

Po uzoru na vođenje pučke škole i zabavišta u Legradu, koje časne sestre vode od svog dolaska u to mjesto od 1893. godine, koprivničke časne sestre, s obzirom na novosagrađenu dvokatnicu i mogućnosti, namjeravale su otvoriti i izvoditi nastavu osnovne škole. Ministarstvu prosvete u Beogradu uputile su molbu za dobijanje dozvole otvaranja i vođenja Osnovne škole, ali je molba odbijena rješenjem od 19. veljače 1929. godine.

Uz dobro, stručno i profesionalno vođenje dječjeg zabavišta i upravljanje ženskog konvikta u samostanu i uspjesima djevojaka u Gimnaziji, koje su pod stručnim i stegovnim nadzorom časnih sestara s dobrim ocjenama završavale pojedine razrede, valja istaći veliki red i disciplinu koja je vladala u konviktu. Mnogima koji su bili na vlasti, ti su uspjesi smetali i svakom prilikom su pokušavali osporavati uspjehe časnih sestara u odgojnom djelovanju kod djece i djevojaka gimnazijalki iz konvikta. Često su u samostan dolazile inspekcije i komisije radi uvida u djelovanje s malom djecom u zabavištu i uvjetima prebivanja i ishrane gimnazijalki u konviktu. Prema zapisima u ljetopisu samostana iz 1931. godine vidljivo je da je 2. travnja te godine inspeksijska komisija posjetila Zavod. U komisiji su bili prof. Dragutin Galijan, direktor realne gimnazije i prof. Bogdan Babić, gimnazijski profesor. Nakon pregleda prostorija u kojima djeluje zabavište i razgovora s polaznicima i odgovora na njihova pitanja, bili su zadovoljni. Izvršivši inspekciju prostorija konvikta, na zadovoljstvo sestara, utvrdili su da svi uvjeti boravka i stanovanja odgovaraju higijensko - zdravstvenim i pedagoškim zahtjevima i da je sve u najboljem redu. Školski nadzornik, učitelj Gold, 26. lipnja 1937. izvršio je po službenoj dužnosti inspekciju u Zavodu. S obzirom na stanje u dječjem zabavištu i prilikama u dačkom ženskom konviktu, dao je odličnu ocjenu i pohvalio časne sestre u njihovom djelovanju i uspjesima kod polaznika zabavišta i konvikta. Razne kontrolne komisije, poslana od vlasti, veoma su često posjećivale Zavod. Sresko Načelstvo Sreza Koprivnice poslalo je tako 5. siječnja 1938. godine inspekciju koju su sačinjavali: prof. Vjekoslav Eichler, direktor Gimnazije (inače profesor iz crtanja i režimski čovjek), dr. med. Tomislav Bardek, sreski liječnik i jedan pristav sreskog načelstva. I ova inspekcija, kao i sve prethodne, samo se pohvalno izrazila o dobrom stanju i uvjetima u zabavištu i konviktu i da sve odgovara propisima. Zadnja inspekcija u prvoj Jugoslaviji posjetila je Zavod 19. lipnja 1940. godine, a predstavljao ju je samo školski nadzornik, učitelj P. Košutić. Provjerio je samo rad u zabavištu i tom prilikom časnu sestru voditeljicu ocijenio odličnom ocjenom za njezin rad i uspjehe polaznika dječjeg zabavišta.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske, zakonskom odredbom od 19. studenog 1941., dozvoljeno je časnim sestrama otvaranje posebničke potpune ženske realne gimnazije s pravom javnosti. U toj zakonskoj odredbi, među ostalim u članku 2 piše: Privatna potpuna ženska gimnazija družbe "Kćeri Božje ljubavi" s pravom javnosti u Koprivnici imade se u svom radu držati svih propisa, koji vrijede za državne realne gimnazije. Nastavnici ove gimnazije moraju imati zakonom propisano osposobljavanje za nastavnike državnih gimnazija. Postavljanje nastavnika odobrava ministarstvo nastave. Tom zakonskom odredbom dobila je i Podravina odgojno prosvjetni Zavod, u kojem će se ženska omladina odgajati za Boga i za Domovinu.

Ministarstvo nastave NDH odobrilo je u srpnju 1941. osnivanje ženske realne gimnazije u Domu Srca Isusova Družbe Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici. Uređene su prostorije, nabavljen namještaj i škola je trebala započeti radom već u rujnu 1941. Upraviteljicom imenovana je prof. č. s. Andela Strujić. Međutim, kako je već nastava započela na Državnoj gimnaziji, to je početkom drugog polugodišta Ministarstvo prosvjete odredilo prvi C, ženski razred Državne gimnazije, prijeđe u žensku Gimnaziju kod časnih sestara. Pri svečanom otvorenju Gimnazije učenice su izvele birani program pred predstavnicima gradske uprave, direktorom i profesorskim

zborom Gimnazije i velikim brojem građana. Obuka na novoosnovanoj ženskoj Gimnaziji započela je 1. veljače 1942. godine, a u prvom razredu te školske godine (1941./42.) bilo je 56 učenica. Osim razredne nastavnice, č.s. prof. Anđele Strujić, koja je predavala kemiju, fiziku i matematiku, a uz to održavala satove crtanja, pisanja, ručnog rada, pjevanja i tjelovježbe, ostale predmete predavale su suplentice Mila Požar, prirodopis i zemljopis, Adela Cesar, hrvatski i njemački jezik i povijest, vjeronauk je predavao prof. franjevac Ruf Rufin. Prvu školsku godinu, odnosno prvi razred, uspješno je završilo 44 učenica, 8 su imale popravke, a dvije su morale ponavljati razred.

U školskoj godini 1942./43. zbog velikog broja prijavljenih učenica, morala su se otvoriti dva prva razreda, I. a i I. b, u koje se upisalo 70 učenica, a u drugi razred 52 učenice. Na početku te školske godine dolazi iz Sarajeva prof. č.s. Marina Kocijan koja predaje hrvatski i njemački jezik i narodnu povijest, a č.s. Zdenka Trampuš, učiteljica vještina, predaje ženski ručni rad. Suplentice Adela Cesar i Marija Dobrila predaju ostale predmete koji su propisani u I. i II. razredu Gimnazije, vjeronauk kao i prošle godine predaje prof. franjevac Ruf Rufin. Te školske godine prve razrede uspješno su završile 64 učenice, 4 s popravkom, a 1 ponavlja razred, dok su II. razred uspješno završile 34 učenice, 5 s popravkom, a 3 ponavljaju razred.

Kao što je bilo predviđeno zakonskom odredbom, u školskoj godini 1943./44., otvoreni su I., II. i III. razred ženske Gimnazije u koji se upisalo 35 polaznica, dok ih je u prvom bilo 54, a u drugom 51. Osim navedenih profesorica, č.s. Anđele Strujić i Marine Kocijan, u toj školskoj godini č.s. suplent Agnes Labaš predaje prirodopis, kemiju i fiziku, a č.s. Zdenka Trampuš ženski ručni rad, dok suplent Marija Dobrila predaje prirodopis i zemljopis, a vjeronauk franjevac prof. Roman Lukni. Skoro sve učenice uspješno su završile razrede, osim nekoliko koje su morale polagati popravni ispit iz nekih predmeta, dok je desetak trebalo ponavljati razred.

Prema statističkim podacima, u školsku godinu 1944./45. bilo se upisalo četiri razreda ženske Gimnazije kod časnih sestara preko 200 učenica. Uslijed ratnih neprilika nastava je često prekidana i bila neredovita. Prilikom bombardiranja grada, 17. siječnja 1945., jedna je bomba pogodila kut Doma i nanijela velike štete. Skoro sva stakla na kući bila su razbijena, crjepovi na krovu popucali i popadali. Nakon popravka i nabave stakla iz Zagreba, nastava se i dalje održava, iako neredovito.

U rujnu 1945. objavljen je upis u Gimnaziju, ali zbog poslijeratnih prilika broj upisanih učenica je smanjen. Dopisom Oblasnog odbora za kulturu iz Bjelovara od 6. listopada 1945. ukida se ženska Gimnazija kod časnih sestara, a učenice koje su je do sada polazile, trebaju prijeći na nastavu u Državnu realnu gimnaziju u Koprivnici. Tim dopisom naredeno je upravi dotadašnje ženske Gimnazije da sav postojeći arhiv preda Državnoj gimnaziji. Uprava Državne gimnazije očekivala je da će časne sestre profesorice doći predavati na Državnoj gimnaziji, međutim redovnički poglavari to nisu dozvolili.

DJELOVANJE ČASNIH SESTARA U POSLIJERATNOM RAZDOBLJU

Poslije ukidanja ženske Gimnazije i zabrane držanja internata konvikta, sestre su mogle obnoviti samo rad u zabavištu u kojem je bio smanjen broj polaznika. U sestrijskoj zajednici bilo je u to vrijeme 18-20 časnih sestara bez stalnih izvora prihoda za život. U to vrijeme u Domu su bila tri glasovira pa su sestre održavale pouku u glazbi, a kako je u državnim školama bio ukinut vjeronauk, vršile su pouku iz vjeronauka. U prehrani su im mnogo značili proizvodi iz velikog vrta koji se nalazio na istočnoj strani od samostanske kuće, a koji su cijeli intenzivno obrađivale. Od ljeta 1945. godine preuzele su sestre sviranje na orguljama i vođenje crkvenog pjavačkog zbora u župnoj i franjevačkoj crkvi. Na molbu tadašnjeg gvardijana franjevačkog samostana u Koprivnici, a odobrenjem provincijalne uprave časnih sestara dvije sestre odlaze u jesen 1945. u franjevački samostan gdje će se brinuti za red i čistoću u crkvi i voditi kućanstvo. Sestre su stanovale u dvije prostorije u prvom katu Hrvatskog Katoličkog doma, a spadale su pod zajednicu sestara u Basaričekovoj ulici 13.

Kako je zgrada Državne osnovne škole u Koprivnici u veljači 1945. diverzijom srušena u Dom časnih sestara početkom 1946. godine useljavaju smještena je Osnovna škola, ali bez ikakve naknade vlasnicima kuće, odnosno Doma. Pod ovakvim uvjetima života i rada, uz samo minimalne novčane prihode od pouke u glazbi i vjeronauku i darovima dobročinitelja, broj sestara prisilno se smanjio. U njihovoj tzv. maloj kući, "sirotištu", bilo je 6 djevojčica, a u ostalom dijelu živio je od 1934. godine dobročinitelj Doma, umirovljeni župnik Franjo

Pavlak koji je tu i umro početkom 1947. godine.

Nikakvih većih promjena tih godina u životu sestara nije bilo sve do 29. rujna 1948. Toga dana primile su naredbu GNO-a u Koprivnici kojom se traži da se sestre isele iz Doma, svoje kuće u koji će se smjestiti internat Državne gimnazije. Sestre su nasilno iseljene i smještene u Hrvatski Katolički dom u zgradu pokraj franjevačkog samostana u dvije prostorije na katu i tri u prizemlju. To je prostorno bilo premalo za smještaj 20 sestara koliko ih je još bilo u to vrijeme u Koprivnici. Uložena žalba za iseljenje je odbijena, kao i prisilna seoba na trošak GNO-a. S obzirom na nastalu situaciju, GNO dao je iseliti stanare iz male kuće kako bi sestre tu svoju kućicu u Basaričekovoj 15 mogle koristiti, ali su im odmah oduzete tri prostorije u prizemlju Hrv. Katoličkog doma. Nastale su takve prilike da sestre u Koprivnici nisu imale od čega živjeti, ni gdje stanovati. Većina je sestara u tijeku 1949. godine napustila grad Koprivnicu tako da ih je ostalo samo pet, od kojih je jedna kao medicinska sestra radila u gradskoj bolnici.

Slijedili su teški dani neizvjesnosti isprepleteni mnogim neugodnostima, preslušavanjima na UDBI (Uredu državne bezbjednosti), premetačinama i slično kako je to 1948. godine zapisano u kronici časnih sestara. Godine 1953. iz samostanskog Doma iselio se dački internat, ali se odmah uselila Poljoprivredna škola. Sestrama je oduzet veći dio njihovog vrta, a u zamjenu su dobile pola rali zemlje iza bolnice na tzv. "marofu", koja je bila oduzeta od župne crkve. Na tom obradivom zemljištu sestre su dale zasijati pšenicu, tako da bar nisu trebale kupovati brašno, odnosno kruh.

Nakon nekoliko relativno mirnih godina, sestre su 19. srpnja 1959. godine primile rješenje Komisije za nacionalizaciju pri NO Općine Koprivnica kojim se nacionalizira njihova dvokatnica, Dom Srca Isusova, u Basaričekovoj ulici broj 13. Žalba na to rješenje je odbijena i prvostupanjsko rješenje u cijelosti provedeno, a zemljište u zemljišnim knjigama upisano kao društvena imovina. Kada je 1960. godine u neposrednoj blizini samostana, odnosno kuće, u Basaričekovoj 15, sagrađena stambena zgrada, uglavnom za zdravstveno osoblje bolnice, tom prilikom sestrama su oduzete sve gospodarske zgrade i komad vrta koji im je pripadao. Ponudena je minimalna odšteta koja nije prihvaćena. Nakon svih gubitaka sestre nisu klonule, nego su se posvetile karitativnom i socijalnom djelovanju. Pohađaju bolesne i umiruće, nemoćne i stare osobe.

Medicinska sestra Bosiljka Kasić došla je iz Bitola 1963. godine i namjestila se u Državnoj bolnici gdje je na rentdgenu radila sve do umirovljenja, a ujedno je u župnoj crkvi svirala na orguljama. Na zamolbu župnika, jedna sestra spremala je župnu crkvu sv. Nikole u Koprivnici. 1968. godine u Koprivnici su samo četiri časne sestre koje žive u maloj kući. Dolaskom nove predstojnice, časne sestre Magdalene Mihašek, obnovljena je i uređena kuća, nabavljeni novi i moderni kućanski aparati i napravljena nova zgrada u dvorištu (danas je to dječji vrtić), a obnavljaju se apostolski i socijalni rad. Sestre su od te 1968. godine počele primati na čuvanje 4 - 5 male djece zaposlenih roditelja i to u početku samo od poznatih obitelji i dobročinitelja sestara. Sljedećih godina, a naročito od 1974., primala su se sva djeca, koliko su to dopuštale prostorne prilike jer manjak prostorija je ograničavao i broj djece.

SADAŠNJE OGRANIČENO DJELOVANJE ČASNIH SESTARA U KOPRIVNICI

Bez povratka neopravdano oduzetog, odnosno nacionaliziranog Doma, časne sestre nisu u mogućnosti provoditi svoj prosvjetni, društveni, socijalni, karitivni i apostolski rad i izvršavati u potpunosti pravila i načela svoje Družbe.

Danas je još uvijek djelovanje časnih sestara u Koprivnici ograničeno zbog neadekvatnog, skućenog i nedovoljnog prostora i nemogućnosti da veći broj časnih sestara živi, radi i ispunjuje svoje poslanje u ovim krajevima. Traženje povratka nepravедno oduzetog Doma proteglo se sve do današnjih dana. Na mnogobrojne žalbe, molbe, prigovore i tužbe koje su upućivane od Družbe i odvjetnika u bivšoj NRH gradskim vlastima u Koprivnici i sadašnjoj Županiji Koprivničko - križevačkoj, do sada zbog raznoraznih uzroka i razloga nije ništa riješeno pozitivno u korist časnih sestara.

U Koprivnici danas boravi samo osam časnih sestara od kojih šest živi u maloj kućici u Basaričekovoj ulici 15, a dvije rade u franjevačkom samostanu gdje uređuju crkvu i vode kućanstvo. U dvorišnoj zgradi u Basaričekovoj dvije časne sestre vode Dječji vrtić sv. Josipa koji je podružnica samostana sv. Josipa u Granešini kraj Zagreba. Jedna sestra priprema hranu za 24 polaznika vrtića koji djeluje pet dana u tjednu i to od 6 do

skoro 17 sati i koji je pod upravom i financiranjem grada, a druga sestra svira u župnoj crkvi samo kod đak-ih svetih misa.

Časne sestre Družbe Kćeri Božje ljubavi vjeruju da će pravda jednom ipak pobijediti i da će uz Božju pomoć ponovo kao i nekada moći u velikom broju boraviti, živjeti i uspješno djelovati u svome samostanu u Koprivnici. Uvjerene su da će moći nastaviti svoje kulturno, humano, prosvjetno i kreativno djelovanje među djecom u dječjem zabavištu, većem broju djece u dječjem vrtiću i mladeži u raznim crkvenim udrugama, osobito ljudima starije životne dobi, bolesnima i siromasima. Časne sestre nadaju se da, ako to ne bude prije, bit će do 2003. godine kada će proslaviti 80. obljetnicu od dolaska i početka djelovanja u gradu Koprivnici i ovom djelu hrvatske Podravine.

Na kraju, treba reći da časne sestre Družbe Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici nemaju nakanu niti namjeru sadašnje stanovnike svoje kuće, doma i samostana, djecu u Domu "Svitanje" izbaciti ili iseliti na ulicu. Časne sestre samo traže povratak svoje nasilno, nepravedno i bezrazložno oduzete nacionalizirane kuće i imovine. Kada će jednog dana časnim sestrama biti vraćena njihova kuća i dom, tadašnja vlast bit će dužna pobrinuti se za odgovarajući smještaj djece iz dječjeg doma "Svitanje".

Popis novinskih članaka:

1. *Dječje zabavište u Koprivnici*, Hrvatski narod, Koprivnica, 1923., br. 44, 21. listopada 1923.
2. *Rad u dječjem zabavištu*, Hrvatski narod, Koprivnica, 1923., br. 52, 9. prosinca 1923.
3. *Božićno drvce u dječjem zabavištu*, Hrvatski narod, Koprivnica, 1923., br. 53, 23. prosinca 1923.
4. *Proslava uspomene hrvatskih mučenika Zrinskog i Frankopana dječjeg zabavišta*, Hrvatski narod, Koprivnica, 1924., br. 14, 30. ožujka 1924.
5. *Podignuće djevojačkog internata*, Hrvatski narod, Koprivnica, 1924., br. 24, 8. lipnja 1924.
6. *Dom sestara Srca Isusova u Koprivnici*, Koprivničke novine, Koprivnica, 1926., br. 7, 7. ožujka 1926.
7. *Koprivnica. Izložba ručnih radova u školi sestara kćeri Božje ljubavi*, Narodna politika, Zagreb, 1927.
8. *Naši najmlađi na pozornici*, Podravske novine, Koprivnica, 1933., (potpis: Dušan Ožegović, novinar).
9. *Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici*, Podravski zvonici, Virje, 1986., br. 1(41), 1986., (potpis: o. Oktavijan Nekić.)
10. *Uz sestričku ljubav - na ulicu?* Tabloid Magnum, Koprivnica, 1991., br. 4, 24. lipnja 1991.
11. *Odjevni predmeti, obuća, hrana...*, Glasu Podravine, Koprivnica, 1991., 27. prosinca 1991.
12. *Kćeri Božje ljubavi*, Močile, župski časopis župe Močile, Koprivnica, 2000., br. 28, 25. prosinca 2000., (potpis: s. M. Paula Borščak).

Izvori:

1. Arhiv provincije časnih sestara Družbe Kćeri Božje ljubavi, Zagreb.
2. Arhiv župnog ureda Sv. Nikole u Koprivnici.
3. Arhiv Muzeja grada Koprivnice.
4. Državni Arhiv u Varaždinu, arhivsko gradivo grada Koprivnice.
5. Fotodokumentacija iz arhiva Provincije Družbe časnih sestara Kćeri Božje ljubavi u Zagrebu.
6. Iz života za život, ciklostilom Družbe, u: Zagrebu, 1982., br. 3(31).
7. Izvješće, posebničke ženske realne gimnazije Družbe "Kćeri Božje ljubavi" s pravom javnosti u Koprivnici, za školsku 1941./42., 1942./43., 1943./44. god.
8. Ljetopis - Zavoda Presvetog srca u Koprivnici, od 1923. do 1940.
9. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, razne novine, različitih starijih godišta.
10. Preslika raznih pozivnica, nekih dopisa u svezi djelovanja dječjeg zabavišta i gimnazije časnih sestara Zavoda Presvetog srca Isusova u Koprivnici, iz arhiva provincije u Zagrebu.
11. Zapisi iz kronike samostana časnih sestara Kćeri Božje ljubavi u Koprivnici od 1941. do 1974. godine (samostanski i provincijalni arhiv u Zagrebu).
12. Vlastita pismohrana i fotodokumentacija pisca.

Literatura:

1. Opći šematizam Katoličke Crkve u Jugoslaviji, Izdavač Biskupska Konferencija Jugoslavija, Zagreb, 1975., str. 845 - 849.
2. Dr. med. vet. Leander Brozović, Grada za povijest Koprivnice, Koprivnica, 1978.
3. Katolička Crkva i Hrvati izvan Domovine, Zagreb, 1980.
4. S. M. Alojzija Caratan i s. M. Božena Mutić. *Provincija Božje Providnosti - Družbe Kćeri Božje ljubavi*, Split - Zagreb, 1982.
5. o. F. M. Paskal Cvekan, *Koprivnica i franjevci*, Koprivnica, 1989.

6. Anto Baković, *Drinske mučenice*, Sarajevo, 1990.
7. S. M. Alojzija Caratan, *Sestra Luka*, Sarajevo, 1990.
8. Šematizam Zagrebačke nadbiskupije, Zagreb, 1996., str. 297 - 298.
9. Anto Baković, *Dječak s Drine*, Zagreb, 1996.
10. S. M. Leonore Mohl, *Slijedila je Božji poziv*, majka M. Franciska Lechner (1833. - 1894.), Zagreb, 1944.

SUMMARY

Dr. med. Milivoj Kovačić

THE NUNS - THE SOCIETY OF DAUGHTERS OF GOD'S LOVE

The Society of Daughters of God's Love are the nuns who came to Sarajevo in 1882. In Croatia, they first came to Legrad in 1893, and in the late 1923 two nuns from Legrad come to Koprivnica where they organized and managed a kindergarten. After the construction, completing and moving into their new home in Basaričekova 13, in September 1925, they expand their activities in the kindergarten, open a girls' boarding school, teach foreign languages, singing and music. The orphanage is established in a small house in 1934. They participate in all church events held in Koprivnica. The most successful 20-year-long activity finishes by managing a gymnasium (grammar school) for girls from 1942 to 1945. In those successful years there were more than 20 nuns in Koprivnica. The kindergarten used to look after as many as 60 kids, and the boarding school had around 30 gymnasium students, with a various number of kids in the orphanage.

Successful teaching, cultural, charity and education activities ended in 1945, and especially in 1948, when they were moved away from their home-nunnery. In 1959 their house was nacionalized. Nowadays there are only 8 nuns in Koprivnica; three of them work in the kindergarten; two work in the Franciscan monastery where they decorate the interior of the church and keep house for the monks. They work and live in hope that one day their home - the nunnery may be returned to them, so that they could accomplish their pastoral work according to the rules of their Society.